

UNIVERSITAT DE VIC
UNIVERSITAT CENTRAL
DE CATALUNYA

La premsa escolar com a recurs didàctic en l'ensenyament i aprenentatge de la llengua castellana

**Repercussió sobre l'expressió escrita i la motivació de
l'alumnat de l'ESO**

**TREBALL DE FINAL DE MÀSTER UNIVERSITARI
EN FORMACIÓ DEL PROFESSORAT D'EDUCACIÓ
SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA I BATXILLERAT, FORMACIÓ
PROFESSIONAL I ENSENYAMENTS D'IDIOMES
(ESPECIALITAT LLENGUA I LITERATURA CATALANA
I CASTELLANA)**

Autora: Paula Alonso Álvarez

Curs 2020-2021

Director del treball: Pere Quer Aiguadé

Vic, juny de 2021

Resum:

En aquest treball s'analitzen les possibilitats de la premsa escolar com a eina didàctica per a incrementar la motivació de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria per l'escriptura i per a practicar les habilitats escrites de la llengua castellana d'acord amb l'adequació, la coherència, la cohesió i el procés de correcció textual. Es vol determinar, en concret, si les experiències d'elaboració de publicacions a l'aula contribueixen a generar un progrés de l'interès i les destreses dels estudiants en aquest sentit. Per fer la recerca, s'ha optat per una metodologia mixta, utilitzant una triangulació de dades qualitatives i quantitatives provinents d'entrevistes a docents que han liderat projectes de premsa escolar a l'ESO, de l'observació durant la realització d'una revista amb l'alumnat del primer curs de la secundària durant l'estada de pràctiques i d'una enquesta distribuïda entre aquests mateixos alumnes. Els resultats de l'estudi permeten afirmar que la premsa escolar és un recurs pedagògic molt adient per a fomentar l'interès dels estudiants per l'escriptura i per a treballar les competències escrites, tot i que de les evidències recollides es desprèn que incideix més sobre l'adequació, la coherència i el procés de correcció.

Paraules clau: premsa escolar, recurs didàctic, educació secundària obligatòria, expressió escrita, propietats textuais, procés de correcció

Abstract:

This article analyzes the possibilities of the school press as a teaching tool to increase compulsory secondary school students' motivation for writing and to practice the written skills of the Spanish language in accordance with adequacy, coherence, cohesion and the process of textual correction. The aim is to determine, in particular, whether the experiences of developing publications in the classroom contribute to generating progress in the interest and skills of students in this regard. To carry out the research, a mixed methodology was chosen, using a triangulation of qualitative and quantitative data from interviews with teachers who have led school press projects in ESO, from observation during the creation of a magazine with the students in the first year of secondary school during the internship and from a survey distributed among these same students. The results of the study allow us to state that school press is a very suitable pedagogical resource to encourage students' interest in writing and to work on written skills, although the evidence gathered shows that it affects adequacy, coherence and the process of correction more than cohesion.

Key words: school press, didactic resource, compulsory secondary school, written expression, discursive aspects, process of correction

1. Introducció

L'objectiu d'aquest article és explorar les possibilitats de la premsa escolar com a recurs didàctic per a incentivar l'interès de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria per l'escriptura i determinar si és una eina útil per a treballar l'expressió escrita de la llengua castellana atenent a l'adequació, la coherència i la cohesió discursives i a la repercussió sobre els processos de correcció textual. Des de la meua experiència professional com a periodista, estic convençuda que la creació d'una revista o diari a l'aula ofereix moltes possibilitats per a practicar les habilitats escrites d'acord amb les competències de l'àmbit lingüístic que recull el currículum de l'etapa. Crec que es tracta d'una proposta que respon als suggeriments dels corrents pedagògics que advoquen per situar l'ensenyament i aprenentatge de la llengua en un context de comunicació real i que, a més, sedueix els aprenents perquè troben una plataforma per expressar els seus gustos i interessos, dissociant l'escriptura d'activitats més repetitives o mecàniques. Parteixo, per tant, de la hipòtesi que els alumnes estan força motivats davant d'un recurs diferent per practicar l'escriptura i que això portarà a un avanç en les seves destreses d'expressió escrita.

Les preguntes de recerca que plantejo en aquest treball són dues. El primer objectiu és estudiar els efectes de la premsa escolar sobre la motivació de l'alumnat de la secundària obligatòria envers l'escriptura. El segon objectiu és esbrinar si és un recurs didàctic adient per a millorar les habilitats d'expressió escrita en llengua castellana dels aprenents, determinant com contribueix, d'una banda, a treballar l'adequació, la coherència i la cohesió textual i, d'una altra, si afavoreix o no els processos de correcció textual.

L'objectiu últim d'aquest treball seria la possible aplicació d'experiències de premsa escolar a les aules de l'ESO i, a partir de la bibliografia consultada i l'anàlisi de les dades recollides durant la recerca, oferir unes mínimes pautes d'orientació pedagògica dirigides als docents de secundària obligatòria que vulguin considerar l'elaboració d'una revista o diari com a instrument didàctic per a l'ensenyament i aprenentatge de la llengua dins de l'assignatura de Llengua i literatura castellana, aplicable també a altres matèries lingüístiques. Com assenyala Ortiz (2019), "les recerques que no tenen aplicació possible en l'àmbit educatiu són estèrils i, *sensu stricto*, no poden considerar-se recerques en didàctica de la llengua i la literatura" (p. 156).

2. Fonamentació teòrica

La premsa escolar no és un recurs didàctic nou. Si busquem els seus orígens, hem de parlar del matrimoni francès de mestres Célestine i Elise Freinet, que són considerats els precursors de l'ús de la impremta a l'escola i els creadors de la premsa escolar. Durant la dècada dels anys 20 i els anys 30 del segle XX, van introduir el diari a l'aula com a instrument per a treballar l'expressió escrita dins d'un model pedagògic que defensava la llibertat d'expressió, la cooperació i la participació. Els Freinet es van mostrar partidaris d'un model educatiu que unís pensament i acció.

Segons Martínez-Salanova (s.d.), el text lliure era una de les claus del mètode Freinet. El psicopedagog considerava l'escriptura com a una activitat creativa i individual que havia d'anar acompanyada de la lectura davant tot el grup i el comentari col·lectiu, i posteriorment complementada amb la impressió i difusió a través del diari escolar. Nens i nenes van buscar notícies més enllà de l'escola, van començar a fer entrevistes a la gent del poble i a interactuar amb l'alumnat d'escoles d'altres localitats per a intercanviar informació.

Fa cent anys, els Freinet ja van entendre l'escriptura com una activitat que s'havia d'emmarcar en un context comunicatiu que atorgui un valor propi a l'expressió escrita i que doni sentit a l'estudi de la gramàtica o l'ortografia defensant una funcionalitat en l'ensenyament i aprenentatge de la llengua que es materialitzava en la creació del diari escolar. Segons Kaplún (1998), l'any 1949 Elise Freinet va comentar sobre aquest recurs:

La prensa en la escuela tiene un fundamento psicológico y pedagógico: la expresión y la vida de los alumnos. Se argüirá que lo mismo podría lograrse con la expresión manuscrita individual. Pero no es así. Escribir un periódico constituye una operación muy diferente a ennegrecer un cuaderno individual. Porque no existe expresión sin interlocutores. Y, como en la escuela tradicional la redacción solo está destinada a la censura y corrección por parte del maestro, por el hecho de ser un 'deber' no puede ser un medio de expresión (traducció al castellà de 1975, citada per Kaplún, 1998, p. 206).

Aquesta és precisament l'essència d'aquesta recerca: explorar les possibilitats de la publicació escolar com a recurs didàctic per a treballar l'expressió escrita de l'alumnat i incentivar l'interès i la motivació per l'escriptura dins un model competencial de l'ensenyament i aprenentatge de la llengua.

En l'actualitat, aquest enfocament competencial del currículum marca com a objectiu que els alumnes de l'etapa aprenguin a fer servir la llengua com a instrument de comunicació en qualsevol context. En paraules de Rodríguez (2011), es tracta de treballar el *saber com*, és a dir, “saber utilitzar la llengua adequada, coherent i correctament en diferents situacions” (p. 2) i relacionar les diferents habilitats lingüístiques. En aquest sentit, Milian (2011) exposa precisament que el procés d'ensenyament i aprenentatge de l'escriptura s'ha d'enquadrar en situacions reals que preparin els estudiants per a la interacció social:

No es tracta d'aprendre el codi escrit, ni els mecanismes textuais, ni les estructures dels textos, sinó que es tracta d'aprendre a participar en les activitats discursives de cada una de les esferes socials en què ens integrem –es tracta d'aprendre a conèixer els àmbits on es desenvolupa la relació amb els altres i, alhora, d'aprendre a conèixer l'activitat humana que hi té lloc, com també de conèixer-se un mateix com a participant en aquests àmbits (p. 107).

Cassany (1999) diagnostica que la majoria de les tasques d'escriptura que es proposen en els centres educatius són poc engrescadores perquè donen més importància a la correcció gramatical del text que a l'elaboració del contingut, l'estructura del text i l'adequació, destacant “els aspectes més superficials i mecànics per damunt dels profunds (contingut, estructura) i estratègics (planificació, estil)” (p.129).

El currículum d'Educació Secundària Obligatòria (2019) defineix la competència comunicativa i lingüística com l'habilitat per a “interactuar lingüísticament d'una manera adequada i creativa en tots els possibles contextos socials i culturals, com l'educació i la formació, la vida privada i professional, i l'oci” (p. 45) i exposa que els aprenents han d'assolir les habilitats necessàries per a expressar-se en diferents situacions comunicatives i adaptar la comunicació al context. El document fa referència expressa al treball al voltant dels mitjans de comunicació a les dimensions comprensió lectora, expressió escrita i comunicació oral de primer a quart curs. A més, a tercer de l'ESO s'introdueixen els gèneres periodístics i es proposa la lectura crítica, la comprensió oral i l'escriptura de textos periodístics. Tanmateix, el document només parla dels gèneres periodístics en trets generals i no inclou la creació de premsa escolar com a eina per a treballar la dimensió expressió escrita.

L'elaboració d'un diari escolar posa els alumnes en una situació de comunicació real que enllaça amb els seus centres d'interès i que els pot resultar molt més atractiva que l'estudi de forma separada dels elements que intervenen en el procés d'escriure: l'ortografia, la gramàtica, la sintaxi, el lèxic, etc. Per a Cassany (1999), la desmotivació dels alumnes per l'escriptura s'incrementa quan el docent és l'únic destinatari dels textos, i pràcticament amb l'única finalitat d'avaluar els coneixements de llengua dels aprenents, ja que escriure deixa de ser una acció de comunicació real i es converteix "en un exercici de laboratori" (p. 133). L'autor suggereix, en canvi, que, per tal de potenciar la motivació per l'escriptura, els aprenents siguin, a més d'autors, també lectors, és a dir, els destinataris finals dels textos. En aquest treball parteixo de la idea que la revista escolar a secundària és una publicació d'adolescents per a adolescents i que, per tant, seguint les paraules de Cassany, els estudiants són alhora emissors i receptors finals del producte.

La bibliografia consultada fa precisament èmfasi en la motivació com l'aspecte principal que ajuda a treballar la publicació escolar i recull l'experiència de docents que han portat als centres educatius diferents projectes de publicacions escolars. És el cas de Lineros (2006), qui assegura que el benefici més evident de la premsa a l'escola és "aconseguir que el docent pugui ensenyar i educar els seus alumnes d'una manera amena i divertida, relacionant a l'uníson la seva formació humana, intel·lectual i social" (p. 339).

L'experiència desenvolupada en la institució educativa Julius Sieber de Tunja (Colòmbia) també ha mostrat uns resultats positius pel que fa a l'interès de l'alumnat per l'escriptura. L'any 2015, el centre va posar en marxa una publicació escolar sota el títol *Sieber Espacio*, oberta a la col·laboració d'alumnes de tots els cursos i nivells, primària i secundària. Rojas (2019) explica que el projecte es va dissenyar per a buscar estratègies davant l'escassa motivació dels estudiants per la producció, correcció i edició de textos i les dificultats de comprensió lectora. L'autora afirma que als alumnes els resulta avorrit escriure, revisar i reescriure. L'any 2015, quan es va posar en marxa la iniciativa, només dos estudiants van mostrar interès per la publicació de textos al diari:

En ese momento hubo escasa participación en cuanto a producción textual de los estudiantes y solo dos de sus textos fueron seleccionados para publicar, lo que demostró

poca motivación de los jóvenes hacia la producción, corrección y edición de sus propios escritos. Como consecuencia de lo anterior, se propuso la implementación de una estrategia a partir de la lectura, análisis y la producción de textos informativos (p.124).

L'any 2016 el nombre d'estudiants interessats a publicar els seus textos al diari va pujar a 25. El 2017 van ser 21 i el 2018, 42. Per a Rojas, aquest creixement exponencial de la participació indica que el diari escolar és una bona estratègia didàctica de producció textual perquè els alumnes aprenen des dels seus interessos, gustos i relacions amb el seu context i sosté que el procés creatiu és més efectiu perquè parteix de la mateixa curiositat de l'estudiant. Els alumnes, amb l'orientació de l'equip docent, determinen quins són els temes que volen publicar al diari i exploren tots els sabers al voltant d'aquests continguts. L'autora afegeix que si els aprenents adquireixen competències per a escriure, corregir, editar i argumentar tindran les eines per a assolir un bon rendiment acadèmic i tindran més èxit en les interaccions socials.

Méndez i Monescillo (1993) també parlen dels mitjans de comunicació com a aliats i font de motivació en els processos d'ensenyament i aprenentatge de la llengua i estan d'acord amb la idea que l'elaboració d'una publicació escolar afavoreix l'adquisició de les habilitats comunicatives a partir de situacions reals, actuals i properes als estudiants, que estaran d'aquesta manera més motivats i podran construir un aprenentatge més participatiu, funcional i significatiu, integrant diferents coneixements transversals. Els investigadors indiquen que l'aprenentatge a partir de situacions reals, actuals i properes no només és més motivador per als alumnes sinó que també, de manera indirecta, reforça habilitats com l'autonomia, l'autoestima, la integració social, la creativitat, la solidaritat, el respecte i la tolerància.

La bibliografia posa l'accent en els efectes de la premsa escolar sobre aspectes com la motivació dels aprenents, el desenvolupament d'un esperit crític envers els mitjans de comunicació, l'interès per la realitat que els envolta, la interacció i participació social, la presa de decisions i l'augment de l'hàbit lector, però no aprofundeix tant en la repercussió concreta d'aquest instrument com a recurs didàctic per a treballar l'adequació, la cohesió, la coherència i la correcció dels textos escrits. No obstant això, tenint en compte que el procés d'elaboració d'un diari escolar respondria a les tres fases del procés d'escriptura que distingeix Camps (1990) —la planificació de l'escrit, la textualització i la revisió— podem trobar algunes referències bibliogràfiques concretes a

les propietats textuais d'acord amb els tres moments d'elaboració de la publicació escolar.

Seguint la definició de Cuenca (2008, p.14), “l'adequació és la propietat que dóna compte de la relació del text (...) i el seu context extralingüístic: és a dir, permet explicar com el text, com a unitat comunicativa, s'interpreta en relació amb una sèrie d'elements extralingüístics”. Un text és adequat quan respon a les circumstàncies de la situació comunicativa, és a dir, quan els recursos que s'utilitzen tenen en compte qui és l'emissor, qui és el receptor, quina és la relació entre ells, quina és la finalitat del missatge i quin és el suport emprat. Aquests elements portaran, en definitiva, a la tria del registre i el gènere. Rojas (2019) associa aquest conjunt de recursos vinculats a l'adequació amb el procés de preescriptura dels textos del diari escolar, ja que aquesta fase, en la qual encara no hi ha redacció, requereix establir la finalitat i el tipus de text i determinar a qui va adreçat.

Lineros (2006) també comenta alguns dels elements que determinen l'adequació d'un text, com són les característiques del llenguatge emprat. En la seva opinió, i per tal d'ajustar-se a l'objectiu comunicatiu, la publicació escolar ha de promoure la utilització d'un llenguatge clar, precís i concís. Segons explica, la claredat implica precisió a l'hora de seleccionar les paraules que exposen els conceptes, mentre que la concisió comporta l'ús de les paraules necessàries que corresponguin als conceptes específics.

Pel que fa a la coherència, Cuenca (2008) assenyala que “permet analitzar el significat global del text, de què parla, quina informació dóna i com s'ha organitzat aquesta informació” (p. 14). Aquesta propietat es relaciona amb l'estructura del text, la selecció i l'organització de les idees. En aquest sentit, López (2005) assegura que l'elaboració d'un diari escolar requereix que l'alumnat desenvolupi un seguit d'habilitats que són bàsiques per a la tasca d'escriure, com ara organitzar els pensaments i elaborar un primer esborrany per a construir de manera comprensible la temàtica que es vol desenvolupar, unes accions que se situarien també en la fase de preescriptura. Lineros (2006) al·ludeix a la fase de textualització quan afirma que, tenint en compte la claredat que requereix el llenguatge periodístic, la publicació escolar ha de treballar la unitat temàtica de paràgraf i la simbiosi entre el pensament i la paraula. A més, recorda que l'estructura dels gèneres periodístics d'informació tradicionals —la notícia, el reportatge

i l'entrevista— contempla la presència d'un títol i un subtítol, uns elements que contribueixen a la coherència textual.

Les referències bibliogràfiques són encara més escasses quan busquem la repercussió de la premsa escolar com a recurs didàctic per a treballar la cohesió. D'acord amb la definició de Cuenca (2008), aquesta propietat “inclou marques formals, generalment gramaticals i lèxiques, que s'utilitzen per a explicitar les relacions existents entre les diferents parts d'un text, sobretot entre oracions i paràgrafs” (p. 14). Els autors consultats consideren que la premsa escolar contribueix a incentivar les tasques de redacció i a millorar l'expressió escrita en general, però no fan referència explícita als efectes sobre els elements que propicien la cohesió del discurs.

La creació d'un diari escolar facilita seguir alguns dels consells que proposa Cassany (2016) a l'hora de revisar els textos escrits i fomentar una millor pràctica de l'escriptura, com ara dedicar temps a classe a treballar l'expressió escrita en comptes d'entendre l'escriptura com una activitat en soledat i a casa i no corregir únicament la versió final d'un text sinó revisar també les versions prèvies, de manera que es puguin incorporar els canvis en la versió final. De fet, l'autor defensa la importància de les versions intermèdies com a recurs didàctic per a treballar l'expressió escrita (1999):

L'interès per a aquestes produccions fomenta actituds positives envers l'escriptura: posa èmfasi en el procés, descarrega el valor excessiu i a voltes tremend que arriben a tenir les versions finals, anima a la lectura i l'autorevisió. Per tot això, convé guardar tot el material escrit que es genera, en una espècie de registre o 'expedient' (p. 153).

Cassany (1999) també suggereix que el docent no sigui l'única persona que dugui a terme la revisió de les produccions escrites, sinó que s'incentivi una correcció entre alumnes, ja que els ajuda a entendre millor les particularitats de la comunicació escrita. El procés de creació d'un diari respon a aquestes premisses, ja que és un projecte col·laboratiu que requereix molta feina en equip i una minuciosa revisió de totes les versions prèvies dels articles, tal com es fa en les redaccions dels diaris. Rojas (2019) fa èmfasi en la importància de la fase de reescriptura en el procés de creació de les publicacions escolars i al·lega que “convé deixar un temps després de l'escrit per a fer la revisió final, que inclou la recursivitat, per a corregir ortografia, sintaxi, semàntica, aportar noves idees i reescriure el text” (p.127).

3. Metodologia

3.1. Metodologia general

Seguint les tendències dels últims anys en l'àmbit educatiu, s'ha optat per una metodologia de recerca mixta, tot i que l'estratègia qualitativa ha tingut un pes més important en aquest treball. D'una banda, s'ha fet una recerca qualitativa basada en l'exploració detallada de casos representatius de projectes de premsa escolar adreçats a alumnes d'educació secundària obligatòria mitjançant entrevistes a cada un dels docents responsables. També s'ha realitzat una observació a l'aula durant l'estada de pràctiques a l'institut, on s'han pogut contrastar de primera mà les possibilitats del diari escolar com a recurs didàctic per treballar les competències escrites i estimular la motivació per l'escriptura de l'alumnat del primer curs de l'ESO. Es pot dir, en paraules de Bisquerra (2016), que s'ha tractat d'una "observació participant", ja que s'ha observat i intervingut alhora en les activitats de creació de la revista objecte de l'observació. La recerca s'ha complementat, d'una altra banda, amb evidències quantitatives, realitzant una enquesta per determinar la motivació de l'alumnat del primer curs de la secundària obligatòria davant la creació d'una revista escolar.

Segons exposen Blaxter, Hughes i Tight (2011) pel que fa a la combinació dels plantejaments qualitatiu i quantitatiu, aquesta triangulació de les dades ha permès confrontar els resultats d'ambdues recerques i oferir una perspectiva més global.

3.2. Participants

Pel que fa a l'estudi de casos interessants de premsa escolar a l'aula, s'han buscat professors i professores que hagin implementat aquest tipus de projectes a l'aula a través d'una crida a docents i estudiants del màster de formació del professorat i també contactant amb alguns dels autors que es mencionen a la bibliografia. Finalment, s'han analitzat tres exemples mitjançant la realització d'entrevistes a cada una de les docents que els han dut a terme.

La bibliografia consultada ha permès localitzar la docent 1, responsable durant uns anys d'una assignatura optativa sobre mitjans de comunicació emmarcada en un projecte d'innovació escolar a secundària i que avui dia dirigeix el servei d'innovació de la seva comunitat autònoma. La docent 2 ha estat la meva tutora de pràctiques, professora de Llengua i literatura castellana del primer curs de l'ESO en un institut públic de l'àrea

metropolitana de Barcelona amb un alumnat majoritàriament castellanoparlant. L'entrevista a la docent 3 s'ha fet gràcies a l'ajuda d'altres estudiants del màster, que em van posar en contacte amb una empresa externa especialitzada en la implementació de projectes de premsa escolar a centres educatius d'ESO, Batxillerat i Formació Professional i que ha creat una xarxa de diaris escolars dirigits i editats per l'alumnat amb el suport de periodistes professionals. S'ha fet una primera entrevista a l'empresa externa per posar en context la iniciativa i després una altra a la docent 3, corresponsable del projecte en un dels centres participants, un centre concertat de Barcelona. En aquest cas, l'elaboració del diari escolar es realitza com a matèria optativa al tercer curs de l'ESO.

Quant a l'observació, s'ha aprofitat l'estada de pràctiques a l'institut per recollir evidències sobre les possibilitats del diari escolar com a eina didàctica dins de la matèria de Llengua i literatura castellana del primer curs de l'ESO. En concret, s'han observat els 87 alumnes dels quatre grups de primer durant les set setmanes d'intervenció en pràctiques, precisament consistent en la creació d'una revista en cada un dels grups.

Aquests 87 aprenents del primer curs de l'ESO del centre de pràctiques han estat també els destinataris de l'enquesta realitzada per establir una relació entre la creació d'una revista escolar i l'interès per l'escriptura.

3.3. Eines i procés de recollida de dades

Entrevistes

Quant a l'estructura i el disseny de l'entrevista, i seguint la classificació de Bisquerra (2016), s'han plantejat entrevistes semiestructurades, amb un guió previ acotat amb preguntes obertes per tal d'obtenir una informació més enriquidora sobre les vivències de les tres docents que han desenvolupat projectes de premsa escolar a l'aula. S'ha triat aquesta modalitat d'entrevista per tal de poder introduir preguntes addicionals a les formulades inicialment per poder ampliar o precisar la informació.

El guió de l'entrevista ha estat el mateix per a les tres docents. Per preparar les preguntes, s'han seguit els suggeriments de Bisquerra (2016), que parla de fixar els objectius de l'entrevista, identificar els entrevistats, plantejar i seqüenciar les preguntes. Tenint en compte aquestes consideracions, es van establir dues variables que corresponen a les dues preguntes de recerca i a les quals s'ha volgut donar resposta

segons l'experiència de la persona entrevistada. Cada variable està associada a un bloc de preguntes.

La primera variable respon a la pregunta de recerca 1: Com contribueix el diari escolar a augmentar la motivació de l'alumnat per l'escriptura com a context de comunicació real? Aquest bloc inclou preguntes generals sobre les opinions de les docents en referència a la premsa escolar com a recurs didàctic i preguntes concretes sobre les principals motivacions dels alumnes a l'hora d'elaborar un diari a l'aula i la repercussió posterior sobre l'actitud de l'alumnat envers l'escriptura.

La segona variable correspon a la pregunta de recerca 2: Quines propietats textuais ajuda a treballar el diari escolar (adequació, coherència, cohesió) i com influeix aquest recurs sobre el procés de correcció textual? En aquest apartat s'ha preguntat específicament si aquest recurs didàctic contribueix o no a treballar cadascuna de les propietats i, en cas afirmatiu, com. També s'ha demanat a les entrevistades que triïn quina és la que més ajudaria a impulsar el diari escolar i per què i que expliquin la seva experiència pel que fa als processos de revisió textual.

En l'elaboració del qüestionari, s'ha intentat seguir la tipologia que s'aplica a entrevistes en general (Grinell, Williams i Unrau, 2009, citat per Hernández-Sampieri, 2014), començant per preguntes més generals ("Què opina de la premsa escolar com a recurs didàctic?") i afegint preguntes de contrast ("Quins creu que són els principals avantatges d'aquest recurs per a treballar les propietats textuais?", "I els principals inconvenients?"); i preguntes estructurals ("Quines són les principals motivacions dels alumnes a l'hora d'elaborar un diari a l'aula?").

Les entrevistes a les docents 1 i 3 s'han fet via telefònica, mentre que l'entrevista a la docent 2 es va realitzar en persona un cop acabada l'estada de pràctiques. Totes tres es van enregistrar amb un dispositiu d'àudio amb el consentiment de les participants.

Observació

Seguint els consells de Fuertes (2011), l'objectiu de l'observació ha estat recollir informació extreta d'un context real, la creació d'una publicació escolar durant l'estada de pràctiques. Amb aquesta finalitat s'ha dissenyat una graella d'observació participant

inspirada en el model d'aquesta autora, focalitzant l'atenció en els aspectes que volien determinar les preguntes de recerca i establint cinc blocs de variables.

El primer bloc ha considerat diferents actituds relatives a l'interès de l'alumnat pel projecte i, concretament, al procés d'escriptura. El segon, el tercer i el quart bloc han tingut en compte diferents elements que intervenen, respectivament, en l'adequació, la coherència i la cohesió textual analitzant la versió final de les produccions escrites de la revista; el cinquè bloc ha considerat les diferents opcions i moments del procés de correcció.

Per a les variables dels blocs 1, 2 i 4 (motivació, adequació i cohesió), s'ha establert un barem amb una escala d'apreciació de l'1 al 5, sent 1 el nivell més baix i 5 el més alt. Per a les variables dels blocs 3 i 5 (coherència i procés de correcció) s'han determinat dues úniques opcions d'apreciació, sí o no. Si, per exemple, s'ha analitzat si un text incloïa un titular o s'estructurava en paràgrafs, només cabia l'opció de marcar sí o no.

Enquesta

L'enquesta s'ha dissenyat per cobrir els objectius de la primera pregunta de recerca, relativa a la motivació de l'alumnat per l'escriptura dins d'un projecte de creació d'una revista a l'aula. S'han inclòs tres preguntes (1, 2 i 5) de caràcter més contextual i general, relacionades amb l'interès global per la proposta didàctica, i dues preguntes (3 i 4) que s'interessen de manera directa o indirecta per la motivació per l'escriptura:

1. ¿Esta ha sido la primera vez que participas en la creación de una revista?
2. Del 1 al 5, ¿cómo valoras la experiencia? (1 es la nota más baja y 5 la más alta)
3. ¿Qué es lo que más te ha gustado?
 - Los debates en clase sobre el nombre de la publicación, el sumario o la portada.
 - Escribir los contenidos.
 - Corregir los contenidos.
 - El montaje.
 - Otros.

4. Después de esta actividad, ¿ha aumentado tu interés por la escritura?
5. ¿Te gustaría volver a participar en la elaboración de una revista o publicar un segundo número de la nuestra?

Les preguntes 1, 4 i 5 eren de resposta tancada sí/no. Les preguntes 2 i 3 només admetien una opció de resposta.

L'enquesta es va distribuir a través d'un qüestionari de *google forms* a la plataforma *Classroom* dels quatre grups de primer de l'ESO un cop acabada l'activitat de creació de la revista i després de la publicació dels exemplars i es va obtenir una mostra prou representativa del 50%, recollint 44 respostes d'un total de 87 alumnes.

3.4. Anàlisi de dades

En aquest treball s'han analitzat les experiències de tres professores que han dut a terme projectes de premsa escolar a l'aula de secundària, a les quals s'ha donat un codi (docents 1, 2 i 3) per tal de garantir el seu anonimat. El procediment ha estat el mateix amb els 87 alumnes dels quatre grups de primer de l'ESO observats durant l'estada de pràctiques.

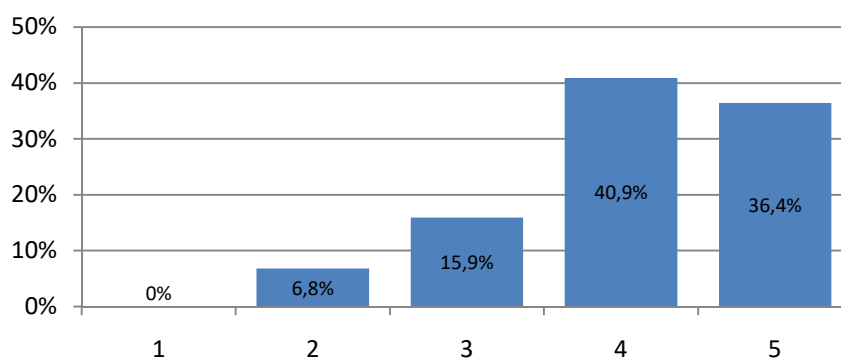
La recerca s'ha basat en la recollida de dades quantitatives i qualitatives. Pel que fa a les primeres, els resultats de l'enquesta s'han analitzat mitjançant percentatges, ja que totes les preguntes eren tancades o d'única opció. Quant a les evidències qualitatives, s'ha emprat una categorització de les dades. En aquest sentit, s'han seguit, en primer lloc, les recomanacions de Bisquerra (2016) de reduir la informació i, en segon, les d'Hernández-Sampieri (2014), qui proposa que, després del procés de revisió, organització i transcripció, el següent pas és la tria d'unitats temàtiques d'anàlisi i l'assignació de categories i codis. En el cas de les entrevistes, aquestes unitats temàtiques s'han establert a posteriori, un cop revisades les respostes de les docents i els seus arguments per a cadascuna. En canvi, les categories d'observació es van fixar abans d'iniciar el registre de les dades, d'acord amb el director del treball i la tutora de pràctiques.

4. Resultats de l'estudi

Motivació

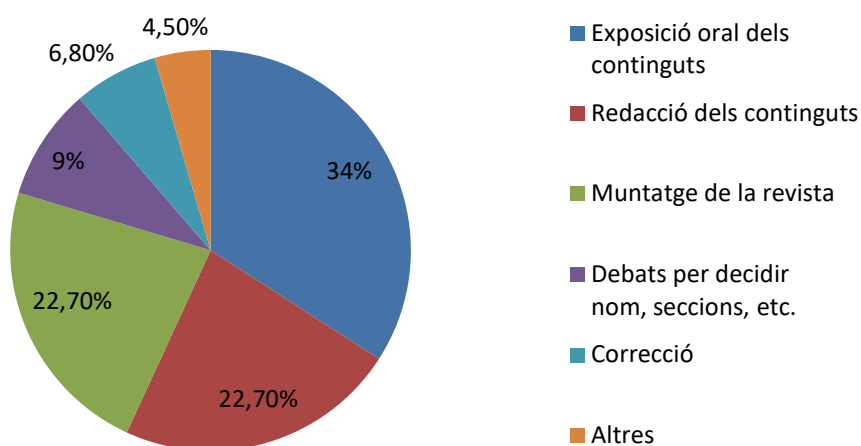
El 77,3% dels participants en l'enquesta realitzada entre l'alumnat de primer de l'ESO del centre de pràctiques ha valorat satisfactòriament el projecte de la revista de la classe, atorgant-li una nota de 4 o 5 sobre 5.

Taula 1: Com valora l'experiència de creació d'una revista escolar de l'1 al 5? (1 és la nota més baixa i 5 és la nota més alta)

A més, el 75% afirma que el seu interès per l'escriptura ha augmentat després de dur a terme aquesta activitat i el 88,6% declara que li agradaria fer un segon número de la publicació. Tanmateix, quan se'ls pregunta quina part del projecte els ha agradat més, l'escriptura ocupa el segon lloc, darrere de la presentació oral dels continguts als companys i empatat amb el muntatge de la revista.

Taula 2: Què és el que més t'ha agradat del procés de creació d'una revista?

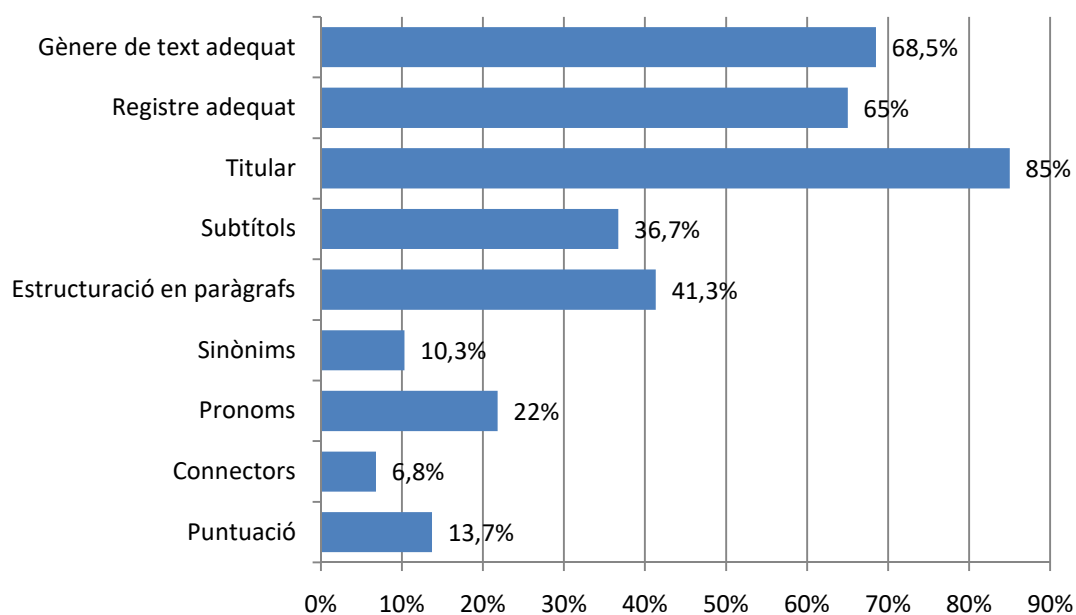
Pel que fa a les dades obtingudes de l'observació a l'aula, un 68,9% del alumnes va mostrar interès per la creació d'una revista, mentre que un 12,64% es va mantenir indiferent i el 18,3% va manifestar poc o gens d'interès pel projecte. El 57,4% dels aprenents va proposar idees de continguts de forma autònoma i el 18,3% ho va fer amb l'ajuda de la docent.

Quant a les entrevistes realitzades a les tres docents que han implementat projectes de premsa escolar a l'aula, totes tres estan d'acord que la revista escolar és un instrument catalitzador de la motivació de l'alumnat de secundària per l'escriptura.

Repercussió sobre l'adequació, la coherència i la cohesió

Les dades recollides durant l'observació a l'aula reflecteixen que un 68,9% de les versions finals dels textos elaborats i lliurats per a la revista s'ajustaven a un gènere textual adequat i que un 65% utilitzaven un registre adequat. Pel que fa a la coherència, un 85,05% incloïa un titular, mentre que un 36,78% aportava subtítols i un 41,37% presentava una exposició de les idees en paràgrafs. Si analitzem la cohesió, només un 10,34% dels alumnes utilitzaven alguns sinònims, mentre que un 21,83% emprava pronoms. Un 6,8% se servia de connectors i un 13,79% va puntuar correctament el text.

Taula 3: Alumnes que han treballat bé diferents aspectes de l'adequació, la coherència i la cohesió textual a la revista.

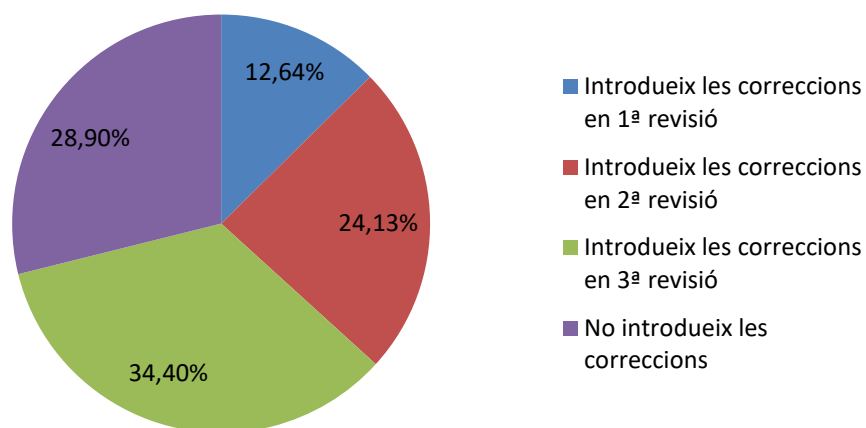

La docent 1 i la docent 3 assenyalen que la revista escolar és adient per a treballar l'adequació i la coherència dels textos, però no la cohesió, mentre que la docent 2 afirma que aquest recurs didàctic és molt útil per a treballar les tres propietats textuais.

Correcció com a procés

L'observació a l'aula durant el procés de correcció de les produccions escrites ha mostrat que el 12,6% dels alumnes introdueixen les millores suggerides (sigui per les docents o pels companys) en la primera revisió dels textos, mentre que un 24,1% els incorpora en la segona revisió i un 34,4% no ho fa fins a la tercera. Hi ha gairebé un 29% que fa el lliurament de la versió definitiva sense incloure les correccions. El 60,9% dels estudiants efectua la revisió quan el procés és privat i el 39,1% quan la correcció es fa públicament.

Taula 4: Percentatge d'alumnes que introdueixen les correccions suggerides en la primera, segona i tercera revisió dels textos.

Totes tres docents entrevistades asseguren que les publicacions escolars contribueixen favorablement a treballar el procés de correcció de les produccions escrites.

5. Discussió dels resultats

La bibliografia i els resultats obtinguts en aquesta recerca mostren que la publicació escolar és un recurs didàctic molt adient per a treballar l'expressió escrita de la llengua castellana a l'etapa d'educació secundària obligatòria. Permet un ensenyament i aprenentatge de la llengua competencial que s'adapta al plantejament actual del currículum, que recull que “la competència comunicativa i lingüística, entesa de manera genèrica, és l'habilitat per expressar i interpretar conceptes, pensaments, sentiments, fets i opinions de forma oral i escrita (escoltar, parlar, llegir i escriure), i per interactuar” (p.45). A més, situa els alumnes en una situació de comunicació real que enllaça amb els seus interessos i inquietuds, convertint-se en literatura d'adolescents adreçada, principalment, a adolescents. Madriz (2006) enalteix la premsa escolar com a instrument per a la formació lectora constant i com a mitjà d'expressió lliure i conscient dels sabers interdisciplinaris.

Motivació

Els autors consultats fan èmfasi en el rol de la revista o diari escolar com a motor de la motivació. Ho afirmen docents que han desenvolupat projectes de premsa escolar a l'aula com Lineros (2006) i Rojas (2019) i així ho corroboren també tant les tres professores entrevistades en aquest treball, entre les quals la mateixa Lineros, com la mostra quantitativa realitzada entre els alumnes del primer curs de l'ESO i l'observació realitzada durant la meua intervenció de pràctiques, consistent en l'elaboració d'una revista amb cadascun dels quatre grups de primer. La meua experiència ha confirmat que els alumnes mostren més interès per l'escriptura quan l'activitat s'emmarca en un projecte comunicatiu que transcendirà més enllà del docent i que, a més, els permet expressar lliurement els seus gustos a través de diferents gèneres textuais. La docent 2 precisa que l'alumnat percep la revista com una plataforma de llibertat d'expressió en la qual pot expressar les seves àrees d'interès, compartir-les i fins i tot investigar al respecte, unes accions que no acostumen a ser freqüents en les activitats i exercicis d'escriptura.

Cassany (1999) exposa en aquest sentit que els aprenents “creuran que escriure és avorrit si mai no s'ho han passat bé escrivint, si sempre han hagut d'escriure sobre temes que no els interessaven” (p. 96). Les docents entrevistades estan d'acord que, malauradament, moltes vegades els alumnes associen l'acció d'escriure a una activitat

molt avorrida, però, en canvi, la revista escolar els aporta una experiència inèdita davant de l'escriptura.

L'enquesta realitzada a l'alumnat de primer de l'ESO del meu centre de pràctiques al final del projecte també mostra dades molt reveladores en aquest sentit. Tres de cada quatre alumnes afirmen que el seu interès per l'escriptura s'ha incrementat després d'aquesta activitat —bé perquè no hi tenien gens d'interès o sí que n'hi tenien però ha crescut— i el percentatge augmenta a tres i mig de cada quatre estudiants quan se'ls pregunta si voldrien tornar a participar en un projecte similar o crear el segon número de la revista publicada. Crec que no hi ha millor indicador de la motivació per l'activitat que la voluntat de repetir l'experiència. Tornant a Cassany (1999), podem afirmar que la publicació escolar els ha estat útil per a descobrir funcionalitats atractives i sensacions agradables relacionades amb l'escriptura.

Un altre aspecte de la publicació escolar que desperta la motivació de l'alumnat és el receptor. La persona que els ha de llegir és el docent, però també, i sobretot, els altres companys. Les impressions de les docents recollides en aquesta recerca i la meua observació a l'aula apunten en aquest sentit. El fet d'elaborar un producte per a iguals els fa sentir lliures per a reflectir els seus interessos i mostrar, alhora, un gran interès per llegir les aportacions dels altres aprenents. De fet, quan vaig presentar la unitat didàctica durant la meua estada de pràctiques, una de les preguntes més freqüents era si la revista es distribuiria també entre les famílies o no i la idea de crear la revista per a ells mateixos, per als alumnes de primer i de la resta de l'institut, els semblava molt més interessant.

Els testimonis de les docents entrevistades i la meua experiència a l'institut ratifiquen, per tant, la insistència de la bibliografia en les possibilitats de la premsa escolar com a catalitzador de la motivació intrínseca de l'alumnat per l'escriptura perquè els obre la possibilitat de desenvolupar una activitat conjuntament amb persones i pensada per a persones que comparteixen els seus interessos. La barrera entre les obligacions acadèmiques i l'oci es dilueix i fa que llegir i escriure resultin una activitat atractiva.

Això no vol dir, però, que l'escriptura sigui la principal motivació dels aprenents en els projectes de premsa escolar, que són molt transversals i multidisciplinaris. L'enquesta als alumnes de primer de l'ESO indica que la redacció dels textos se situa en segon lloc

en la seva llista de motivacions, per sota de la presentació oral dels continguts a la resta de companys i al mateix nivell que el procés de muntatge (Taula 2). La bibliografia també deixa clar que la creació d'una revista escolar combina moltes habilitats a més de l'escriptura, com ara el desenvolupament de l'esperit crític, el coneixement del funcionament dels mitjans de comunicació, la interacció amb l'entorn, el treball col·laboratiu o l'ús de les tecnologies de la informació (Linerós, 2006).

Expressió escrita: adequació, coherència i cohesió

La triangulació entre la bibliografia i les dades recopilades en aquesta recerca ens permet afirmar que la premsa escolar és un recurs didàctic que contribueix a millorar l'expressió escrita de l'alumnat de secundària. Byrne (2008) afirma que el diari escolar incentiva la redacció i millora l'escriptura en general, contribuint a l'ampliació de lèxic i el domini de la gramàtica. Una de les preguntes de recerca d'aquest treball és com ajuden les publicacions escolars a treballar les propietats discursives, però, com s'ha comentat al marc teòric, la bibliografia no aprofundeix tant en l'impacte d'aquest instrument didàctic concretament sobre l'adequació, la coherència i la cohesió.

La recerca constata que la focalització del diari escolar en un receptor determinat —els iguals— ajuda a treballar l'adequació textual. Lineros (2006) i Rojas (2019) hi fan referència i així es desprèn també de les opinions de les professores entrevistades, que sostenen que aquest recurs contribueix a adaptar el registre emprat al receptor i a la finalitat del missatge. Tal com diu la docent 3, la premsa escolar afavoreix un aprenentatge vivencial que ajuda els alumnes a entendre la finalitat dels textos que escriuen i és aquest context dinàmic i pràctic el que fa que l'adequació de les produccions escrites millori en comparació amb activitats d'escriptura allunyades de situacions reals de comunicació. També l'observació a l'aula ha reflectit dades positives en aquest sentit, ja que més del 65% dels alumnes ha utilitzat un gènere textual i un registre que encaixen bé en l'escenari plantejat (Taula 3).

S'ha vist que autors com Lineros (2006) i López (2005) fan referència a la utilitat de la publicació escolar per a treballar la coherència textual tenint en compte que la revista exigeix una organització de les idees i l'ús d'elements i recursos que permetin construir una estructura que doti de sentit el conjunt de l'escrit. La docent 1 afirma que la coherència és la propietat que millor es treballa amb la premsa escolar perquè fa els alumnes conscients de la importància que els textos siguin comprensibles per al lector.

Els aprenents entenen que si l'exposició de les idees no s'estructura bé, si no hi ha elements que donin suport al significat global del text, es dificultarà la comprensió lectora. La docent 2 afegeix que la publicació escolar també permet incloure elements gràfics que reforcin el sentit del text i que, a més, facilitaran la comprensió per part d'alumnes nouvinguts o que encara no dominen les llengües vehiculars del centre.

Ara bé, pel que fa a l'anàlisi de determinats factors que possibiliten la coherència, l'observació a l'aula ha indicat que la majoria d'estudiants (un 85%) va incloure un titular en la versió final dels textos, però el percentatge es redueix a menys de la meitat a l'hora de distingir paràgrafs per presentar les idees i a poc més d'un terç si parlem de la inclusió de subtítols (Taula 3). Tot i això, la docent 2, que imparteix Llengua i literatura castellana al grup observat, assegura que la creació de la revista ha propiciat una millora dels textos dels alumnes quant a l'ordenació de les idees mitjançant paràgrafs.

Tornant als titulars, l'alt percentatge d'aprenents observats que en van contemplar un corrobora la percepció de la docent 1, qui manifesta que és un dels elements que més desperta l'interès dels alumnes perquè volen precisament fer una crida d'atenció per tal que els seus textos siguin llegits.

Pel que fa a la cohesió, dues de les tres docents que han participat en aquesta recerca indiquen que la premsa escolar ajuda menys a treballar aquesta propietat. Quan se'ls pregunta què fa que un exercici continuat de redacció no sigui útil per a millorar-la, argumenten que l'assoliment d'una bona cohesió discursiva requereix un procediment d'ensenyament i aprenentatge més continuat i que els processos d'elaboració dels diaris escolars acostumen a tenir una data de tancament i hi posen el temps en contra. Jo mateixa he pogut contrastar durant la meua experiència a l'aula que la creació d'una revista és un projecte molt ambiciós que requereix una gran disponibilitat d'hores, dificultant el treball en profunditat d'alguns aspectes lingüístics. Així ho confirmen també les dades recollides durant l'observació: l'ús d'elements que contribueixen a atorgar cohesió a un text va ser baix o incorrecte en el cas dels pronoms i la puntuació i molt baix pel que fa als sinònims i els connectors (Taula 3).

Tal com s'ha comentat abans, el fet de treballar un ventall tan ampli d'objectius que van més enllà de l'escriptura podria explicar per què la premsa escolar no permetria incidir més en determinats aspectes de la gramàtica textual com els mecanismes de cohesió.

El procés de correcció

El testimoni de les docents entrevistades i l'observació han confirmat que el procediment de revisió de la revista escolar respon a les indicacions de Cassany (2016) pel que fa a la correcció dels escrits: corregir immediatament o després de la producció del text, corregir les versions prèvies, dedicar temps a classe a parlar de la correcció i promoure la revisió entre iguals. Aquest procés permet aprofitar la correcció com un recurs didàctic i incentivar els alumnes a fer una reflexió lingüística.

La meua experiència a l'aula ha corroborat que la publicació d'una revista escolar desperta l'interès per la correcció per la por al rebuig dels altres companys, de la mala imatge davant els lectors. Tal com explica la docent 1, els alumnes no corregeixen els escrits perquè estiguin malament, sinó perquè darrere del text hi ha el seu nom i volen evitar les crítiques. És d'aquesta manera que accepten les correccions.

Igual que comenten les tres docents consultades, m'he adonat que aquest interès per la revisió no es tradueix, en línies generals, en una certa celeritat en la introducció de les millores suggerides, sinó que es tracta d'un procés molt lent i durant el qual cal insistir molt per tal que les duguin a terme. L'observació ha demostrat que només el 12% dels alumnes integren les correccions en el primer procés de revisió i que, després d'altres dues revisions, prop d'un 30% no les arribaven a incorporar a la versió definitiva dels textos (Taula 4). He constatat que, tal com manifesta la professora 3, moltes vegades és la mateixa docent qui acaba introduint les correccions per tal que els textos publicats presentin correcció lingüística.

La docent 2 subratlla precisament la necessitat d'entendre la revisió textual com una operació lenta, contràriament a la tendència actual de produir molt i ràpid, i que permet als alumnes prendre consciència del procés d'escriptura i aprendre a força de repeticions. També advoca per promoure processos públics que estimulin la correcció entre iguals, una opció que es va aplicar en la creació de la revista a l'aula durant l'estada de pràctiques i que, tot i que la correcció privada va demostrar ser més eficaç quant a la incorporació de les millores, va generar un debat i una reflexió conjunta dels alumnes al voltant de la llengua.

6. Conclusions

6.1. Conclusions generals

L'objectiu d'aquesta recerca ha estat determinar si la premsa escolar és un recurs didàctic practicable i adient per a incentivar l'interès de l'alumnat per l'escriptura i treballar l'expressió escrita en castellà, tant pel que fa a la progressió de les propietats discursives (adequació, coherència i cohesió) com al procés de correcció textual. El treball s'ha focalitzat en les experiències de tres docents que han executat projectes de premsa escolar a secundària, en l'observació de quatre grups del primer curs de l'ESO durant l'estada de pràctiques en un institut de l'àrea metropolitana de Barcelona i, quant a la motivació dels aprenents, també en una enquesta distribuïda entre els mencionats alumnes. L'anàlisi de les dades recollides permet assenyalar, confirmant les hipòtesis inicials en les quals es fonamenta el treball, que la creació d'una publicació escolar en el marc de l'assignatura de Llengua i literatura castellana durant l'educació secundària obligatòria és una proposta didàctica factible i adequada per estimular la motivació dels estudiants per l'escriptura i per a treballar les competències de l'expressió escrita que marca el currículum de l'etapa. Es pot concloure que:

1. Les propostes de premsa escolar generen una forta motivació de l'alumnat de secundària envers el projecte. Així ho han corroborat, i d'acord amb la bibliografia, tant la docent que ha posat en pràctica aquest recurs dins de la matèria de Llengua i literatura castellana (docent 2) com les dues professores que ho han fet dins d'una optativa (docents 1 i 3). L'enquesta a l'alumnat de primer de l'ESO i l'observació a l'aula també ratifiquen aquesta afirmació. Si parlem de l'interès específic per la redacció dels continguts de la publicació escolar, les dades analitzades també ens porten a concloure que aquest recurs brinda moltes vegades una experiència inèdita davant l'escriptura que sedueix l'alumnat perquè pot escriure sobre temes relacionats amb els seus interessos. No obstant això, l'elaboració d'una revista o diari escolar és un projecte transversal que implica diferents sabers i habilitats i, tal com ha revelat l'enquesta, l'escriptura no és sempre la que més interessa als aprenents.

2. La revista escolar contribueix a la millora de l'expressió escrita, en aquest cas en llengua castellana, dels estudiants de la secundària obligatòria perquè suposa un exercici de redacció emmarcat en una situació real de comunicació que defineix amb claredat quin és el producte final i qui n'és el receptor. La bibliografia consultada i les

evidències recollides en aquesta recerca apunten que la pràctica de l'escriptura és més efectiva quan es generen contextos d'interacció social com els de la premsa escolar. De les dades analitzades es pot extreure que és un recurs útil per a treballar les tres propietats discursives, però que permet incidir més en l'adequació i la coherència que en la cohesió textual. Les experiències de les docents entrevistades i la intervenció en pràctiques a l'aula permeten argumentar en aquest sentit que, com s'ha comentat abans, la premsa escolar és una proposta molt transversal que aglutina diferents habilitats i que, per aquesta mateixa raó, no possibilita a vegades un aprofundiment en determinats continguts lingüístics que poden requerir un treball més continuat i pausat, com és el cas de determinats elements vinculats a la cohesió textual. Com que les revistes escolars tenen un termini de publicació, moltes vegades no hi ha marge per treballar més persistentment alguns aspectes concrets.

3. Per últim, la realització d'una experiència de premsa escrita a l'aula de secundària estimula els processos de correcció textual, obrint la possibilitat d'implementar diferents models de revisió (pública, privada, individual, en grup, etc.). Tanmateix, de l'estudi es desprèn que cal insistir molt en la necessitat de corregir els textos i, tot i això, el 28,9% dels alumnes amb els quals es va dur a terme una revista durant l'estada de pràctiques no van arribar a introduir les correccions assenyalades en la versió final dels textos (Taula 4). També és rellevant el motiu principal pel qual els estudiants acaben incorporant les millores suggerides en les seves produccions escrites. Tal com han corroborat les professores entrevistades i l'observació a l'aula, ho fan, fonamentalment, per una qüestió d'autoimatge. Els preocupa que els lectors, que són els altres companys, jutgin els seus errors.

6.2. Orientacions per a experiències futures de premsa escolar a l'aula

D'acord amb els resultats de l'estudi, la bibliografia examinada i l'experiència personal es poden apuntar algunes orientacions per a futures propostes de premsa escolar a l'aula de secundària:

1. En primer lloc, com s'ha comentat abans, l'elaboració d'una revista escolar requereix una gran dedicació de temps i crec que, més que com a una unitat didàctica, és més convenient inserir aquest tipus de projectes en una temporització més àmplia, per exemple un trimestre, per a treballar amb més profunditat els diferents elements que hi intervenen i destinar més temps a revisar la publicació, a tenir cura dels detalls.

2. Com que és un projecte molt transversal, seria recomanable implicar-hi altres matèries i dissenyar la proposta didàctica conjuntament amb altres docents de l'institut. Crec que és interessant integrar les altres matèries lingüístiques del centre i també d'altres com Tecnologia, Educació plàstica i visual i Ciències socials. En aquest treball s'han estudiat les possibilitats de la premsa escolar com a recurs didàctic dins de la matèria de Llengua i literatura castellana, però crec que és una eina igualment vàlida i viable per a l'ensenyament i aprenentatge de la resta de llengües del centre.

3. També penso que és important plantejar en quin curs es vol aplicar aquest recurs didàctic. L'experiència a l'aula ha demostrat que es pot dur a terme una revista escolar a primer de l'ESO, però, segons el currículum, els continguts de l'àmbit lingüístic relacionats amb els gèneres periodístics es contemplen al cicle superior de la secundària obligatòria i, en conseqüència, potser tindria més sentit executar la proposta al tercer o quart curs de l'ESO. A més, l'aprenentatge de l'escriptura és acumulatiu i potser els alumnes dels cursos superiors de l'ESO tindran més coneixements i recursos per a afrontar un projecte d'aquesta magnitud. En tot cas, és una decisió que s'ha de prendre en funció dels objectius concrets de cada proposta.

4. Per últim, m'agradaria destacar la idoneïtat de la revista escolar com a activitat per atendre la diversitat de l'aula. És un recurs didàctic que permet connectar amb els interessos i les habilitats de cada alumne i fer aportacions multinivell, integrant la neurodiversitat de la classe.

7. Bibliografia

- Bisquerra, R. (Coord.). (2016). *Metodología de la investigación educativa*. La Muralla.
- Blaxter, L., Hughes, C., i Tight, M. (2011). *Cómo se investiga*. Graó.
- Byrne, T. (2008). El periódico escolar propicia un ciudadano comunicativo. *Disertaciones, 1*, 6-15.
- Camps, A. (1990). Modelos del proceso de redacción: algunas implicaciones para la enseñanza. *Infancia y aprendizaje, 49*, 3-19.
- Cassany, D. (1999). *Construir l'escriptura*. Editorial Empúries.
- Cassany, D. (2016). La correcció dels escrits. Del vermell al núvol. *Articles de didàctica de la llengua i la literatura, 68*, 38-43.
- Cuenca, M.J. (2008). *Gramàtica del text*. Bromera.
- Direcció General de Currículum i Personalització (2019). *Curriculum d'Educació Secundària Obligatòria*. Gabinet tècnic.
- Direcció General d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat (2015). *Competències de l'àmbit lingüístic. Llengua i literatura (catalana i castellana). Identificació i desplegament a l'educació secundària obligatòria*. Servei de comunicació i publicacions.
- Fuertes, T. (2011). La observación de las prácticas educativas como elemento de evaluación y de mejora de la calidad en la formación inicial y continua del profesorado. *Revista de docencia universitaria, 9*, 237-258.
- Hernández-Sampieri, R. (2014). *Metodología de la investigación*. McGraw-Hill Education.
- Kaplún, M. (1998). *Una pedagogía de la comunicación*. Ediciones de la Torre.
- Linerós, R. (2006). Revista escolar digital: interactividad tecnológica y social. Dins García, M.E. (Coord.). *La educación lingüística y literaria en secundaria. Materiales para la formación del profesorado* (Vol. 1, pp. 327-360). Consejería

de Educación y Cultura de la Región de Murcia. Dirección General de Formación Profesional e Innovación Educativa.

López, J.C. (2005, març 5). *Elaboración de periódicos escolares*. Eduteka. <http://eduteka.icesi.edu.co/articulos/PeriodicoEscolar>

Madriz, A. (2006). Periódico, escuela y producción escolar. *Revista iberoamericana de educación*, 39(7), 1-6. <https://doi.org/10.35362/rie3972540>

Martínez-Salanova, E. (s.d.). La tipografía en la escuela. *Educomunicacion.es*. Recuperat 15 maig de 2021, de https://educomunicacion.es/figuraspedagogia/0_celestin_freinet.htm

Méndez, J.M., i Monescillo, M. (1993). Medios de comunicación en la ESO. *Comunica. Revista de Medios de Comunicación y Educación*, 1, 27-36.

Milian, M. (2011). La composició escrita. Com ensenyem a escriure, com n'aprenen els alumnes? *Articles de Didàctica de la llengua i de la literatura*, 54, 104-113.

Ortiz, A.M. (2019). Investigar para enseñar la lengua castellana y la literatura: cómo, qué y para qué. Dins Á. Gregorio, i A. M. Ortiz (Coords.). *Formar y transformar: lengua castellana y literatura en ESO y bachillerato. Propuestas para el aula* (pp. 143-166). Octaedro.

Rodríguez, C (2011). Programar en Lengua y Literatura. Dins U. Ruiz (Coord.), *Didáctica de la lengua castellana y la literatura* (pp. 41-45). Graó.

Rojas, O.R. (2019). El periódico escolar como estrategia didáctica de producción textual. *Experiencias investigativas y significativas*, 5, 123-141. Institución educativa Julius Sieber.